

MŰSZAKI CSAPATOK SZERVEZÉSE ÉS IRÁNYÍTÁSA AZ 1848- 49. ÉVI SZABADSÁGHARCBAN

Rása László mk. százados

ZMNE Vezetés-szervezési tanszék

1. Bevezető

A magyarság története a Kárpát-medencében, harcok-háborúk története. Önállóságért, függetlenségért vívott harcok kísérik népünket az államalapítástól napjainkig. E lassan 1100 év távlatában az 1848-49-es forradalom- és szabadságharc időtartamban elenyésző, ám az ország társadalmi fejlődése és a függetlenség kivívására tett kísérlete szempontjából egyike a legjelentősebb eseményeknek. A polgárosodás, a nyugatról jövő forradalmi eszmék, a hazai változást igénylők törekvései fogalmazták meg többek között a független minisztériumok, köztehverviselés és az önálló hadsereg gondolatát.

Az 1848 tavaszán megalakuló magyar kormány felismerte az önálló haderő szükségességét. Márciustól alakultak nemzetőr zászlóaljok a fővárosban és vidéken. Ám ez az erő kevés és gyenge volt az ország megvédéséhez. Kossuth javaslatára 1848 áprilisában kinevezték hadügyminiszternek Mészáros Lázár ezredest. Április 12-én a kormány arra kérte az uralkodót, hogy a Galíciában állomásozó magyar ezredeket engedje vissza hazájukba, hogy ők képezhessék az új magyar haderő alapját. V. Ferdinánd a kérésnek nem tett eleget, ezért 1848 május 15-én gr. Batthyány Lajos miniszterelnök és Baldacci Manó ezredes, az Országos Nemzetőrségi Haditanács elnöke, felhívással fordultak Magyarországi lakosságához, hogy a Nemzetőrségen felül egy tíz-ezer fős "önkéntes sereget" állítson ki. Toborzás útján tíz zászlóaljat és egy lovas üteget kívántak felállítani. Júniusban újabb 40.000 fő nemzetőr kiállítását rendelték el, júliusban 200.000 fős újoncállományt szavazott meg az országgyűlés. A honvédsereg felállítása nagyütemben folyt. A felállított csapatok nagy része rövid kiképzés után a harctérre került. Ezen csapatok között műszaki alegység

még nem volt. A műszaki csapatok szervezése csak szeptember elején kezdődött meg.

2. A műszaki csapatok szervezése

1848 elején Magyarország és Erdély területén utász alakulat nem állomásozott. A fontosabb várakban kisebb aknász- és árkáskülönítmények állomásoztak, ám ezek a magyar hadügyminiszter jóváhagyásával 1848 őszeig a bécsi hadmérnökkari vezérigazgatóság irányítása alatt álltak. A műszaki csapatok szervezésére a magyar kormány szeptember 5-én felhívást intézett az ország népéhez:

FELHÍVÁS

'' A hadseregnek célbavett szaporítása egyszersmind a tábori kar a hadmérnöki és tüzérkar nemkülönben az aknászok árkászok és utászok tetemes szaporítását és illetőleg ezen testületek alkotását szükségessé tévén, azok, kik e külön hadágazatok bármelyikében képességgel bírnak, ezennel felszólítatnak, hogy a hadügyminister hivatalában mielőbb jelentkezzenek, miszerint a képességnek megfelelő minőségben alkalmaztathassanak...''²

A szervező munka október elején kezdődött meg. Az alegységeket osztrák mintára építették fel. Az utász zászlóalj tervezett állománya a következő volt:

Zászlóalj parancsnokság:

zászlóalj parancsnok őrnagy

segédtiszt

főorvos, alorvos

számvivő

Századparancsnokság:

századparancsnok százados

rendező (vezető) őrmester

számvivő(kezelő)őrmester

Szakaszok:

szakaszparancsnok főhadnagy vagy hadnagy

szakaszvezér tizedes káplárok

örvezetők és közutászok³

A zászlóaljak előbb 6 majd 1849 januárjától 4, később 1849 májusától 6 századból, a századok 4 szakaszból a szakaszok 40-50 főből álltak.⁴

Felállításra került novemberben Budán az 1. utász zászlóalj Szottfried Nándor parancsnokságával, decemberben Győrben alakult meg a 2. utász zászlóalj Kazinczy Lajos vezetésével. Ez a zászlóalj 1849 január elején kettévált és 4-4 századdal megalakult a 2. zászlóalj Calzada Alfonz és a 3. zászlóalj Kiss Ferenc parancsnokságával. Ez a három zászlóalj képezte az 1. utászezredet, amely jelképes elnevezés volt, mert a zászlóaljok önállóan a hadtestek alárendeltségében tevékenykedtek.

1849 májusában Baján megkezdődött a 4. utászzászlóalj szervezése Calzada Alfonz vezetésével⁵ amelynek parancsnoka Karl Muck lett.

Kazinczy Lajos 1849 júniusában önállóan kezdett utász zászlóalj szervezésébe melyet ő is 4. zászlóaljnak nevezett. Feltehetőleg Kazinczy nem tudott a minisztérium által elrendelt Baján szerveződő zászlóaljról.⁶ E két 4. zászlóalj nem került teljes felállításra, csak 2-4 századdal alakultak meg.

Ezen zászlóaljok mellett az önálló csapatparancsnokok is szerveztek, függetlenül a minisztériumtól utászcsapatokat. Így 1849 áprilisában Bem erdélyi seregénél Móricz Sándor vezetésével két századból álló székely utászcsapat, Komárom várában 1849 nyarán Baranyai József vezetésével négy utászs század és ugyancsak 1849 nyarán a Lengyel légióban utászs szakasz alakul.⁷

A fontosabb várakban, igaz nem egységes szervezettel árkász és aknázs századok alakultak, illetve a meglévő alegységek újabb századokkal kerültek megerősítésre.

1848 november-decemberében Péterváradon két pontonos század került felállításra. A hidász csapatok 1849 májusában Buda visszafoglalása után az ott zsákmányolt hídkészlet bázisán újabb két századdal gyarapodtak.

Ezek az alakulatok képezték a honvédsereg műszaki csapatait.

A műszaki csapatok vezetése:

A legfelsőbb katonai irányító szerv a Hadügyminisztérium volt, bár mint például az erődítések területén is megmutatkozott, Kossuth a katonai irodáján keresztül többször befolyást gyakorolt a hadsereg irányítására. A csapa-

tok szervezését és irányítását a táborkar főnökének vezetése alatt álló táborkari osztály végezte. Ezen osztály feladatkörébe tartozott többek között :

- a honvédelmi terv
- a csapatok mozgósítása, felvonulása
- a hadműveletek tervezése, összehangolása
- közlekedés, utak, hidak
- katonai építészet, várak, erődítések
- a Mészáros hadigőzös⁸

1848 novemberében a táborkari osztályon belül felállításra került a hadmérnökkar, melynek főnökévé Gyulai Gaál Miklós mérnökari alezredest nevezték ki. A testület feladata volt a hadműveletek műszaki vonatkozású terveinek kidolgozása. Itt került kidolgozásra például a Tihanyi-félsziget, az Esztergom környéki, a Szeged környéki erődítési munkák, a Kárpátok hágóinak lezárásának, a fontosabb Duna- és Tisza hidak építésének, a várak fejlesztésének műszaki vonatkozású tervei.

A hadseregnél és a hadtesteknél működtek táborkari tisztek akik a mai értelemben vett törzsmunkát végezték. Ugyanitt műszaki szakterület vonatkozásában az utászkar végezte a tervezőmunkát, feladat centrikusan vezénylés alapján a szakmai irányító tevékenységet a főbb erődítési munkálatoknál és végezték a műszaki szakértelmet igénylő felderítési feladatokat. Az utászkar élén az utászkar főnök állt.

Az utászzászlóaljok a hadtest- és hadosztály parancsnokok parancsai alapján tevékenykedtek.

A zászlóalj parancsnoka a századparancsnokokon keresztül irányította a századokat. A szakaszok élén századonként egy főhadnagy és két hadnagy állt. A negyedik szakasz nem volt parancsnoka, nem került feltöltésre, harcban a rendező őrmester vezette.

A század adminisztrációs és ellátási feladatait a számvivő őrmester végezte. A kiképzési feladatokat a rendező őrmester vezetésével szakaszonként a szakaszvezér tizedes és 2-2 káplár irányították. Őrvezető az idősebb, túlszolgált közutászokból lett, de ők vezetői jogokkal nem rendelkeztek.

E rövid cikkben az 1848-49. évi szabadságharc műszaki csapatai szervezéséről és vezetéséről teljes képet mutatni nem tudtam.

Az irattári anyagok, a történelmi írások, visszaemlékezések és értekezések nagyon ritkán foglalkoznak a műszaki csapatokkal. Így az elkövetkezendő idők feladata csapathagyományaink ápolása céljából a szabadságharc műszaki csapatainak vezetési és szervezési történetének, műszaki harcászatainak és a csapatok részletes tevékenységének kutatása és feldolgozása.

Jegyzetek

¹ Magyarország hadtörténete I. kötet Főszerk.: Liptai Ervin Bp. 1985. 611. p.

² Magyar Közlöny 89. szám 1848 szept. 5.

³ Hadtörténelmi Levéltár (HL.) 1848-49.30/509; 16/268a;

⁴ Bona Gábor : Kossuth Lajos kapitányai Bp. 1988.

⁵ Bona Gábor: uo.

⁶ uő. uo.

⁷ uő. uo.

⁸ Fodor László: A Honvéd Táborkar az 1848-49-es szabadságharcban.
In: Honvéd, (1947) 12.sz.

ÉRTESÍTÉS ÉRTESÍTÉS ÉRTESÍTÉS ÉRTESÍTÉS

A Magyar Hadtudományi Társaság Műszaki szakosztálya

1997 december 5-én (pénteken) 10 órai kezdettel tartja

ÉVES BESZÁMOLÓ ÉS ÚJ VEZETŐSÉG VÁLASZTÓ KÖZGYŰLÉSÉT

Szentendrén, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Karán (volt Kossuth Lajos Katonai Főiskola), melyre (további külön értesítés nélkül) tisztelettel várja minden tagját, illetve jogi tagjának képviselőjét.

A rendezők kérik, hogy az érdeklődők részvételi szándékukat december 3-án (szerdán) 12 óráig jelezni szíveskedjenek a Műszaki tanszéken (telefon: HM 26-428; városi 26-312-888/330. mellék).

ÉRTESÍTÉS ÉRTESÍTÉS ÉRTESÍTÉS ÉRTESÍTÉS